

ଓଁ ଶ୍ରୀ ଗଣେଶାୟ ନମଃ

ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତୀୟ ବୈଦିକ ସାହିତ୍ୟ

Vedic Literature of Ancient India

ଉପନିଷଦ

(ଉପନିଷତ୍)

Upanishad / उपनिषत्

୧୦୮ ଉପନିଷଦ (ଭାଗ – ୫)

108 Upanishad (Vol – 5)

ସଂପାଦନ - ଶ୍ରୀ ପ୍ରକାଶ ପ୍ରଧାନ

Editor – Prakash Pradhan

ଭାଷା - ସଂସ୍କୃତ-ଓଡ଼ିଆ

Language – Sanskrit - Odia

ଉପଦେଷ୍ଟା

ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ସତ୍ୟୋଷ କୁମାର ମିଶ୍ର

ସଂପାଦକ, ହିନ୍ଦୁ ମହାସଭା, ଓଡ଼ିଶା ଶାଖା

ବେଦ ଉପନିଷଦ

ଉପନିଷଦ ଗୁଡ଼ିକ 'ବେଦ ଯୁଗ'ର ଶେଷ ଆଡ଼କୁ ରଚନା କରାଯାଇଥିଲା । ଉପନିଷଦ 'ଷଦ' ଶବ୍ଦରୁ ଆସିଅଛି, ଷଦ ଅର୍ଥାତ 'ବସିବା', ଏଥିରେ ପୂର୍ବରେ 'ଉପ' ଓ 'ନି' କୁ ଯୋଡ଼ା ଯାଇଛି । ଅର୍ଥାତ 'ଉପ' ର ଅର୍ଥ ପାଖରେ , 'ନି' ର ଅର୍ଥ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ, ତେଣୁ ଉପ-ନି-ଷଦ, ଯାହାର ଅର୍ଥ ହେଲା, ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଗୁରୁଙ୍କ ପାଖରେ ବସିବା, ଅର୍ଥାତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମର୍ପଣ ସହିତ ଗୁରୁଙ୍କ ପାଖରେ ବସି ବେଦର ଶେଷ ଭାଗ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା । ଉପନିଷଦକୁ ବେଦର ଚତୁର୍ଥ ସ୍ତର ବା ଅଂଶ ବୋଲି କୁହାଯାଏ ।

ଯେହେତୁ ଉପନିଷଦ ଗୁଡ଼ିକ ବେଦର ଅନ୍ତ ଆଡ଼କୁ ରଚନା କରାଯାଇଥିଲା, ସେଥିପାଇଁ ଏହାକୁ 'ବେଦାନ୍ତ' ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ଅଧିକାଂଶ ଉପନିଷଦ ଗୁଡ଼ିକର ବିଷୟବସ୍ତୁ 'ଆତ୍ମବିଦ୍ୟା' ଓ 'ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା' ଉପରେ ଆଧାରିତ । ଏହାକୁ ଅନେକ ଗବେଷକ ବା ପଣ୍ଡିତ ବା ଜ୍ଞାନୀମାନେ ଅନେକ ଆଖ୍ୟା ଦେଇଛନ୍ତି ଯଥା – 'ଆଦି ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ' ଏହାକୁ 'ଆତ୍ମ ଓ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା' କହିଛନ୍ତି, 'ମାକ୍ଷ ମୁଲ୍ଲେର୍' ଓ 'ପାଉଲ୍ ଦେଉସାନ୍' ଏହାକୁ 'ଗୁପ୍ତ ଶିକ୍ଷା', ଓ 'ପାଟ୍ରିକ୍ ଓଲିଭେଲ୍ଲେ' 'ଲୁକ୍କାୟିତ ଅର୍ଥ', ବୋଲି କହିଛନ୍ତି ।

ଏହା କୁହାଯାଏ ଯେ, ଯେଉଁ ଶିଷ୍ୟ ମାନଙ୍କର ଚରିତ୍ର, ଶିକ୍ଷା ଓ ଗୁରୁଭକ୍ତି ଠିକ୍ ରହୁଥିଲା, ସେମାନଙ୍କୁ କେବଳ ଉପନିଷଦ ଶିକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ କରିବାର ସୁଯୋଗ ମିଳୁଥିଲା । ସେଇଥିପାଇଁ ଉପନିଷଦ ମାନଙ୍କୁ "ଗୁପ୍ତ ବିଦ୍ୟା" କୁହାଯାଏ ।

ଇତିହାସକାର ଓ ଗବେଷକ ମାନଙ୍କ ଅନୁସାରେ ବେଦରେ ସମୁଦାୟ ୧୦୮ଟି ଉପନିଷଦ ଅଛି । ଏହିସବୁ ଉପନିଷଦ ଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବେଦ ଅଧୀନରେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଓ ବିଷୟବସ୍ତୁ ଅନୁସାରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଛି । ବିଭକ୍ତିକରଣର ପଦ୍ଧତି ଗୁଡ଼ିକ ହେଲେ - ମୁଖ୍ୟ, ସାମାନ୍ୟ, ସନ୍ନ୍ୟାସ, ଶାକ୍ତ, ବୈଷ୍ଣବ, ଶୈବ, ଓ ଯୋଗ । ଅର୍ଥାତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବେଦର ମୁଖ୍ୟ, ସାମାନ୍ୟ, ସନ୍ନ୍ୟାସ, ଶାକ୍ତ, ବୈଷ୍ଣବ, ଶୈବ, ଓ ଯୋଗ ଉପନିଷଦ ଗୁଡ଼ିକ ଅଛି । (ତଳେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଟେବୁଲ୍‌ରେ ଏହାର ସଂକ୍ଷିପ୍ତକରଣ ପାଇ ପାରିବେ)

ଏସବୁ ଉପନିଷଦ ଭିତରୁ ଦଶୋପନିଷଦ, ଅର୍ଥାତ ୧୦ଟି ଉପନିଷଦକୁ 'ମୁଖ୍ୟ ଉପନିଷଦ' ଭାବରେ ମାନନ୍ତି, ଏଥିରେ, ପରେ ଆଉ ୩ଟି ଉପନିଷଦ ଯୋଗ କରାଯାଇ ଏହାକୁ ୧୩ଟି କରିଦିଆଗଲା । ତେଣୁ ୧୩ଟି ମୁଖ୍ୟ ଉପନିଷଦ, ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲେ - (ଦଶୋପନିଷଦ) - ଈଶ, କେନ, କଠ, ପ୍ରଶ୍ନ, ମୁଣ୍ଡକ, ମାଣ୍ଡୁକ୍ୟ, ତୈତ୍ତିରୀୟ, ଐତରେୟ, ଛାନ୍ଦୋଗ୍ୟ ଓ ବୃହଦାରଣ୍ୟକ, (ଅତିରିକ୍ତ) - କୌଷୀତକି, ଶ୍ୱେତାଶ୍ୱତର ଓ ମୈତ୍ରାୟଣୀୟ ।

ବେଦ - ଉପନିଷଦ ସଂଗଠନ

ବେଦ	ସଂଖ୍ୟା	ମୁଖ୍ୟ	ସାମାନ୍ୟ	ସନ୍ନ୍ୟାସ	ଶାକ୍ତ	ବୈଷ୍ଣବ	ଶୈବ	ଯୋଗ
ଉକ୍ ବେଦ	୧୦	ଐତରେୟ, କୌଷୀତକି	ଆତ୍ମବୋଧ, ମୁକ୍ତଲ	ନିର୍ବାଣ	ତ୍ରିପୁରା, ସୌଭାଗ୍ୟଲକ୍ଷ୍ମୀ, ବହୁତ,	-	ଅକ୍ଷମାଳିକା	ନାଦବିନ୍ଦୁ
ସାମବେଦ	୧୨	ଛାନ୍ଦୋଗ୍ୟ, କେନ	ବକ୍ରସୂତୀ, ମହା, ସାବିତ୍ରୀ,	ଆରୁଣେୟ, ମୈତ୍ରେୟ, ସଂନ୍ୟାସ, କୁଷ୍ଠିକା	-	ବାସୁଦେବ, ଅବ୍ୟକ୍ତ	ରୁଦ୍ରାକ୍ଷଜୀବା ଲ, ଜବାଳି	ଯୋଗଚୂଡ଼ାମଣି, ଦର୍ଶନ
କୃଷ୍ଣ ଯଜୁର୍ବେଦ	୩୨	କଠ, ତୈତ୍ତିରୀୟ, ଶ୍ୱେତାଶ୍ୱତର, ମୈତ୍ରାୟଣୀୟ,	ସର୍ବସାର, ଶୁକରହସ୍ୟ, ସ୍ୱୟ, ଗର୍ଭ, ଶାରୀରକ, ଏକାକ୍ଷର, ଅକ୍ଷି	ବ୍ରହ୍ମ, ଅବଧୂତ, କଠଶ୍ରୁତି	ସରସ୍ୱତୀ ରହସ୍ୟ	ନାରାୟଣ, କଳି ସତ୍ତରଣ	କୈବଲ୍ୟ, କାଳାଗ୍ନି ରୁଦ୍ର, ଦକ୍ଷିଣାମୂର୍ତ୍ତି, ରୁଦ୍ରହୃଦୟ, ପଞ୍ଚବ୍ରହ୍ମ	ଅମୃତବିନ୍ଦୁ, ତେଜୋବିନ୍ଦୁ, ଅମୃତନାଦ, କ୍ଷୁରିକା, ଧାନବିନ୍ଦୁ, ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା, ଯୋଗତତ୍ତ୍ୱ, ଯୋଗଶିଖା, ଯୋଗକୁଣ୍ଡଳିନୀ, ବରାହ
ଶୁକ୍ଳ ଯଜୁର୍ବେଦ	୧୮	ଇଶ, ବୃହଦାରଣ୍ୟକ	ସୁବାଲ, ମନ୍ତ୍ରିକ, ନିରାଲମ୍ବ, ପୈଙ୍ଗଲ, ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ମୁକ୍ତିକା	ଜୀବାଲ, ଭିକ୍ଷୁକ, ତୁରୀୟାତୀତ ଅବଧୂତ, ୟାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ, ଶାବ୍- ୟାୟନୀୟ,	-	ତାରସାର	-	ଅଦ୍-ବୟ ତାରକ, ହଂସ, ତ୍ରିଶିଖ-ବ୍ରାହ୍ମଣ, ମଣ୍ଡଳ-ବ୍ରାହ୍ମଣ

ବେଦ	ସଂଖ୍ୟା	ମୁଖ୍ୟ	ସାମାନ୍ୟ	ସନ୍ଧ୍ୟାସ	ଶାକ୍ତ	ବୈଷ୍ଣବ	ଶୈବ	ଯୋଗ
ଅଥର୍ବ ବେଦ	୩୨	ମୁଣ୍ଡକ, ମାଣ୍ଡୁକ୍ୟ, ପ୍ରଶ୍ନ,	ଆତ୍ମା, ସୂକ୍ଷ୍ମ, ପ୍ରାଣାଗ୍ନିହୋତ୍ର	ଆଶ୍ୱମେଧ, ନାରଦପରିବ୍ରାଜକ, ପରମହଂସ, ପରମହଂସ ପରିବ୍ରଜକ, ପରବ୍ରହ୍ମ,	ସୀତା, ଦେବୀ, ତ୍ରିପୁରାତାପିନୀ, ଭାବନ	ନୃସିଂହ ତାପନୀୟ, ମହାନାରାୟଣ, ରାମ ରହସ୍ୟ, ରାମ ତାପନୀୟ, ଗୋପାଳ- ତାପନୀ, କୃଷ୍ଣ, ହୃୟଗ୍ରୀବ, ଦତ୍ତାତ୍ରେୟ, ଗରୁଡ଼	ଅଥର୍ବସିରସ, ଅଥର୍ବଶିଖା, ବୃହଜ୍ଜାବାଳ, ଶରଭ, ଭୃଗୁଜାବାଳ, ଗଣପତ୍ୟର୍ଥବ ଶୀର୍ଷ	ଶାନ୍ତିଲ୍ୟ, ପଶୁପତିବ୍ରହ୍ମ, ମହାବାକ୍ୟ
ସମୁଦାୟ	୧୦୮	୧୩	୨୧	୧୯	୮	୧୪	୧୩	୨୦

ପ୍ରୀୟ ପାଠକ,

ବିଭିନ୍ନ ସୂତ୍ରରୁ ଉପଲବ୍ଧ ଉପନିଷଦ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସାମାନ୍ୟ ଅନ୍ତର ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥାଏ, ଏହା ଭୁଲ୍ କିମ୍ବା ତୃଟିଯୁକ୍ତ ନୁହେଁ, ଏହା କେବଳ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସଂସ୍କରଣ ଅଟେ । ଏହି ଉପନିଷଦ ସଂସ୍କରଣରେ ୧୯୪୮ ମସିହାରେ ପ୍ରକାଶିତ "ଇଶାଦି ବିଂଶୋତ୍ତରଶତୋପନିଷଦଃ" ପୁସ୍ତକ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଛି ।

ଆମ ଜ୍ଞାନ ଅବଧିରେ, ଧ୍ୟାନ ପୂର୍ବକ ସମସ୍ତ ସାବଧାନ, ଓ ଯତ୍ନର ସହିତ ଓଡ଼ିଆରେ ରୂପାନ୍ତର କରାଯାଇଛି । ଏଥିରେ ଭୁଲ୍ ବା ତୃଟି ରହିଥାଇପାରେ, ଯଦି କିଛି ତୃଟି ରହିଯାଇଥାଏ, ତାହା ସଂପାଦକଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଚରକୁ ଆଣିବାକୁ ଅନୁରୋଧ ।

ଆଶାକରୁଛି, ଏହା ସମସ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଭାଷୀ ଜ୍ଞାନଲିପ୍ତ ଜନମାନଙ୍କ କାମରେ ଆସିବ ଓ ଏହାକୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ, ତଥା ଭବିଷ୍ୟତ ପିଢ଼ି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପହଞ୍ଚାଇ ଭାରତର ସଂସ୍କୃତି ଓ ପରମ୍ପରାକୁ ବଜାୟ ରଖିବେ ।

ତାରିଖ - ୧୦.୦୯.୨୦୨୧

ଗଣେଶ ଚତୁର୍ଥୀ

ଶ୍ରୀ ପ୍ରକାଶ ପ୍ରଧାନ

ସଂପାଦକ

ସଂସାରଫଳ, ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ, କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା, ଓଡ଼ିଶା

ଯୋଗ ଉପନିଷଦ

(Yoga Upanishad)

ଓଁ ଶ୍ରୀ ଗଣେଶାୟ ନମଃ

ନାଦବିନ୍ଦୁ ଉପନିଷଦ

(Naadabindupanisat / Naadabindu Upanishad)

ସଂପାଦନ - ଶ୍ରୀ ପ୍ରକାଶ ପ୍ରଧାନ

Editor – Prakash Pradhan

ଭାଷା - ସଂସ୍କୃତ-ଓଡ଼ିଆ

Language – Sanskrit - Odia

ଶୁଦ୍ଧିକରଣ (Proofreading by)

ଶ୍ରୀମତୀ ସସ୍ମିତା ମହାପାତ୍ର

ଶ୍ରୀ ପ୍ରକାଶ ପ୍ରଧାନ

ସଂପାଦକ

prakash@scholarshoppe.com

ଶୁଦ୍ଧିକରଣ

ଶ୍ରୀମତୀ ସସ୍ମିତା ମହାପାତ୍ର

ସମ୍ପାଦିକା - "ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି"

ଭୁବନେଶ୍ୱର, ଓଡ଼ିଶା

mohapatrasasmita89@yahoo.in

ନାଦବିମ୍ବପନିଷତ୍ / ନାଦବିମ୍ବ ଉପନିଷଦ

॥ ଅଥ ନାଦବିମ୍ବପନିଷତ୍ ॥

ବୈରାଜାତ୍ମୋପାସନୟା ସଂଜାତଜ୍ଞାନବହ୍ନିନା ।
ଦକ୍ଷା କର୍ମତ୍ରୟଂ ଯୋଗୀ ଯୁପଦଂ ଯାତି ତଦ୍-ଭଜେ ॥

ଓଁ ବାତ୍ସ୍ୟେ ମନସି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତା ମନୋ ମେ ବାଚି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତମାବିରାବୀର୍ଣ୍ଣ ଏସି ॥
ବେଦସ୍ୟ ମ ଆଶୀଞ୍ଛଃ ଶ୍ରୁତଂ ମେ ମା ପ୍ରହାସୀରନେନାଧୀତେନାରାତ୍ରାନ୍ସନ୍ଧ୍ୟାମ୍ବୃତଂ
ବଦିଷ୍ୟାମି ସତ୍ୟଂ ବଦିଷ୍ୟାମି ॥
ତନ୍ନାମବତୁ ତଦ୍ବକ୍ତାରମବତୁ ଅବତୁ ମାମବତୁ ବକ୍ତାରମବତୁ ବକ୍ତାରମ୍ ॥
ଓଁ ଶାନ୍ତିଃ ଶାନ୍ତିଃ ଶାନ୍ତିଃ ॥

ଓଁ ଅକାରୋ ଦକ୍ଷିଣଃ ପକ୍ଷ ଉକାରପୃଷ୍ଠରଃ ସ୍ପୃତଃ ।
ମକାରଂ ପୁଞ୍ଚମିତ୍ୟାହୁରଧମାତ୍ରା ତୁ ମସ୍ତକମ୍ ॥ ୧ ॥

ପାଦାଦିକଂ ଗୁଣାସ୍ତସ୍ୟ ଶରୀରଂ ତତ୍ତ୍ୱମୁଚ୍ୟତେ ।
ଧର୍ମୋଽସ୍ୟ ଦକ୍ଷିଣଂ ଚକ୍ଷୁରଧର୍ମୋଽଥୋ ପରଃ ସ୍ପୃତଃ ॥ ୨ ॥

ଭୂଲ୍ଲୋକଃ ପାଦୟୋସ୍ତସ୍ୟ ଭୂବଲ୍ଲୋକସ୍ତୁ ଜାନୁନି ।
ସୁବଲ୍ଲୋକଃ କଟୀଦେଶେ ନାଭିଦେଶେ ମହର୍ଜଗତ୍ ॥ ୩ ॥

ଜନୋଲ୍ଲୋକସ୍ତୁ ହୃଦେଶେ କଣ୍ଠେ ଲୋକସ୍ତପସ୍ତତଃ ।
ଭୁବୋର୍ଲ୍ଲୀଟମଧ୍ୟେ ତୁ ସତ୍ୟଲୋକୋ ବ୍ୟବସ୍ଥିତଃ ॥ ୪ ॥

ସହସ୍ରାର୍ଣ୍ଣମତୀବାତ୍ର ମନ୍ତ୍ର ଏଷ ପ୍ରଦର୍ଶିତଃ ।

ଏବମେତାଂ ସମାରୂଢୋ ହଂସଘ୍ନୋଗବିଚକ୍ଷଣଃ ॥ ୫ ॥

ନ ଭିଦ୍ୟତେ କର୍ମଚାରୈଃ ପାପକୋଟିଶତୈରପି ।

ଆଶ୍ନେୟା ପ୍ରଥମା ମାତ୍ରା ବାୟୁବ୍ୟେଷା ତଥାପରା ॥ ୬ ॥

ଭାନୁମଣ୍ଡଳସଂକାଶା ଭବେନ୍ନାତ୍ରା ତଥୋତ୍ତରା ।

ପରମା ଚାର୍ଯ୍ୟମାତ୍ରା ଯା ବାରୁଣୀଂ ତାଂ ବିଦୁର୍ଭୁଧାଃ ॥ ୭ ॥

କାଲତ୍ରୟୋଽପି ଯୁସ୍ୟେମା ମାତ୍ରା ନୂନଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତାଃ ।

ଏଷ ଓଂକାର ଆଶ୍ୟାତୋ ଧାରଣାଭିର୍ନିବୋଧତ ॥ ୮ ॥

ଘୋଷିଣୀ ପ୍ରଥମା ମାତ୍ରା ବିଦ୍ୟା ମାତ୍ରା ତଥାଽପରା ।

ପତଙ୍ଗିନୀ ତୃତୀୟା ସ୍ୟାଜ୍ଜତୁର୍ଥୀ ଚାୟୁବେଗିନୀ ॥ ୯ ॥

ପଞ୍ଚମୀ ନାମଧେୟା ତୁ ଷଷ୍ଠୀ ଚୈନ୍ଦ୍ର୍ୟଭିଧୀୟତେ ।

ସପ୍ତମୀ ବୈଷ୍ଣବୀ ନାମ ଅଷ୍ଟମୀ ଶାଂକରୀତି ଚ ॥ ୧୦ ॥

ନବମୀ ମହତୀ ନାମ ଧୃତିସ୍ତୁ ଦଶମୀ ମତା ।

ଏକାଦଶୀ ଭବେନ୍ନାରୀ ବ୍ରାହ୍ମୀ ତୁ ଦ୍ଵାଦଶୀ ପରା ॥ ୧୧ ॥

ପ୍ରଥମାୟାଂ ତୁ ଯାତ୍ରାୟାଂ ଯଦି ପ୍ରାଣୈର୍ବିମୁଦ୍ୟତେ ।

ଭରତେ ବର୍ଷରାଜାସୌ ସାର୍ବଭୌମଃ ପ୍ରଜାୟତେ ॥ ୧୨ ॥

ଦ୍ଵିତୀୟାୟାଂ ସମୁକ୍ରାନ୍ତୋ ଭବେଦ୍ୟକ୍ଷୋ ମହାଭୁବାନ୍ ।

ବିଦ୍ୟାଧରସ୍ତୃତୀୟାୟାଂ ଗାନ୍ଧର୍ବସ୍ତୁ ଚତୁର୍ଥକା ॥ ୧୩ ॥

ପଞ୍ଚମ୍ୟାମଥ ମାତ୍ରାୟାଂ ଯୁଦି ପ୍ରାଣୈର୍ବିଯୁଜ୍ୟତେ ।
ଉଷିତଃ ସହ ଦେବତ୍ଵଂ ସୋମଲୋକେ ମହୀୟତେ ॥ ୧୪ ॥

ଷଷ୍ଠ୍ୟାମିନ୍ଦ୍ରସ୍ୟ ସାୟୁଜ୍ୟଂ ସପ୍ତମ୍ୟାଂ ବୈଷ୍ଣବଂ ପଦମ୍ ।
ଅଷ୍ଟମ୍ୟାଂ ବ୍ରଜତେ ରୁଦ୍ରଂ ପଶୁନାଂ ଚ ପତିଂ ତଥା ॥ ୧୫ ॥

ନବମ୍ୟାଂ ତୁ ମହର୍ଲୋକଂ ଦଶମ୍ୟାଂ ତୁ ଜନଂ ବ୍ରଜେତ୍ ।
ଏକାଦଶ୍ୟାଂ ତପୋଲୋକଂ ଦ୍ଵାଦଶ୍ୟାଂ ବ୍ରହ୍ମ ଶାଶ୍ଵତମ୍ ॥ ୧୬ ॥

ତତଃ ପରତରଂ ଶୁଦ୍ଧଂ ବ୍ୟାପକଂ ନିର୍ମଳଂ ଶିବମ୍ ।
ସଦୋଦିତଂ ପରଂ ବ୍ରହ୍ମ ଜ୍ୟୋତିଷାମୁଦୟେ ଯୁତଃ ॥ ୧୭ ॥

ଅତୀନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଗୁଣାତୀତଂ ମନୋ ଲୀନଂ ଯଦା ଭବେତ୍ ।
ଅନୁପମଂ ଶିବଂ ଶାନ୍ତଂ ଯୋଗୟୁକ୍ତଂ ସଦାବିଶେତ୍ ॥ ୧୮ ॥

ତଦ୍ୟୁକ୍ତସ୍ତନ୍ନୟେ ଜନ୍ତୁଃ ଶନୈର୍ମୁଞ୍ଚେନ୍ନଲେବରମ୍ ।
ସଂସ୍ଥିତୋ ଯୋଗଚାରେଣ ସର୍ବସଙ୍ଗବିବର୍ଜିତଃ ॥ ୧୯ ॥

ତତୋ ବିଲୀନପାଶୋଽସୌ ବିମଳଃ କମଳାପ୍ରଭୁଃ ।
ତେନୈବ ବ୍ରହ୍ମଭାବେନ ପରମାନନ୍ଦମଶ୍ରୁତେ ॥ ୨୦ ॥

ଆତ୍ମାନଂ ସତତଂ ଜ୍ଞାତ୍ଵା କାଲଂ ନୟ ମହାମତେ ।
ପ୍ରାରବ୍ଧମଶିଳଂ ଭୁଞ୍ଜନ୍ନୋଦ୍ଘେଗଂ କର୍ତ୍ତୁମର୍ହସି ॥ ୨୧ ॥

ଉତ୍ପନ୍ନେ ତତ୍ତ୍ଵବିଜ୍ଞାନେ ପ୍ରାରବ୍ଧଂ ନୈବ ମୁଞ୍ଚତି ।
ତତ୍ତ୍ଵଜ୍ଞାନୋଦୟାଦୂର୍ଧ୍ଵଂ ପ୍ରାରବ୍ଧଂ ନୈବ ବିଦ୍ୟତେ ॥ ୨୨ ॥

ଦେହାଦୀନାମସତ୍ତ୍ୱାତ୍ତୁ ଯଥା ସ୍ୱପ୍ନେ ବିବୋଧତଃ ।
କର୍ମ ଜନ୍ମାନ୍ତରୀୟଂ ଯତ୍-ପ୍ରାରବ୍ଧମିତି କୀର୍ତ୍ତୟତ୍ ॥ ୨୩ ॥

ତତ୍ତ୍ୱ ଜନ୍ମାନ୍ତରାଭାବାତ୍-ପୁଂସୋ ନୈବାସ୍ତି କର୍ତ୍ତ୍ତିତ୍ ।
ସ୍ୱପ୍ନଦେହୋ ଯଥାଧ୍ୟସ୍ତସ୍ତଥୈବାୟଂ ହି ଦେହକଃ ॥ ୨୪ ॥

ଅଧ୍ୟାସ୍ତସ୍ୟ କୁତୋ ଜନ୍ମ ଜନ୍ମାଭାବେ କୁତଃ ସ୍ଥିତିଃ ।
ଉପାଦାନଂ ପ୍ରପଞ୍ଚସ୍ୟ ମୃଦ୍-ଭାଣ୍ଡସ୍ୟେବ ପଶ୍ୟତି ॥ ୨୫ ॥

ଅଜ୍ଞାନଂ ଚେତି ବେଦାନ୍ତୈସ୍ତସ୍ମିନ୍ନଷ୍ଟେ କ୍ୱ ବିଶ୍ୱତା ।
ୟଥା ରଞ୍ଜୁଂ ପରିତ୍ୟଜ୍ୟ ସର୍ପଂ ଗୃହ୍ଣାତି ବୈ ଭ୍ରମାତ୍ ॥ ୨୬ ॥

ତଦ୍ୱସ୍ତତ୍ୟମବିଜ୍ଞାୟ ଜଗଦ୍ୱଶ୍ୟତି ମୁଦଧୀଃ ।
ରଞ୍ଜୁଶଶ୍ଚେ ପରିଜ୍ଞାତେ ସର୍ପରୂପଂ ନ ତିଷ୍ଠତି ॥ ୨୭ ॥

ଅଧିଷ୍ଠାନେ ତଥା ଜ୍ଞାତେ ପ୍ରପଞ୍ଚେ ଶୂନ୍ୟତାଂ ଗତେ ।
ଦେହସ୍ୟାପି ପ୍ରପଞ୍ଚତ୍ୱାତ୍-ପ୍ରାରବ୍ଧାବସ୍ଥିତିଃ କୃତଃ ॥ ୨୮ ॥

ଅଜ୍ଞାନଜନବୋଧାର୍ଥଂ ପ୍ରାରବ୍ଧମିତି ଚୋଚ୍ୟତେ ।
ତତଃ କାଲବଶାଦେବ ପ୍ରାରବ୍ଧେ ତୁ କ୍ଷୟଂ ଗତେ ॥ ୨୯ ॥

ବ୍ରହ୍ମପ୍ରଣବସଂଧାନଂ ନାଦୋ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟଃ ଶିବଃ ।
ସ୍ୱୟମାବିର୍ଭବେଦାତ୍ମା ମେଘାପାୟୋଃଶୁମାନିବ ॥ ୩୦ ॥

ସିଦ୍ଧାସନେ ସ୍ଥିତୋ ଯୋଗୀ ମୁଦ୍ରାଂ ସଂଧାୟ ବୈଷ୍ଣବୀମ୍ ।
ଶୃଣୁୟାଦକ୍ଷିଣେ କର୍ଣ୍ଣେ ନାଜମନ୍ତ୍ରଗତଂ ସଦା ॥ ୩୧ ॥

ଅଭ୍ୟାସ୍ୟମାନୋ ନାଦୋଽୟଂ ବ୍ରହ୍ମମାବୃଣୁତେ ଧୂନିଃ ।
ପକ୍ଷାଦ୍ବିପକ୍ଷମଖିଲଂ ଜିହ୍ଵା ତୁର୍ଯ୍ୟପଦଂ ବ୍ରଜେତ୍ ॥ ୩୨ ॥

ଶୂନ୍ୟତେ ପ୍ରଥମାଭ୍ୟାସେ ନାଦୋ ନାନାବିଧୋ ମହାନ୍ ।
ବର୍ଧମାନେ ତଥାଭ୍ୟାସେ ଶୂନ୍ୟତେ ସୁକ୍ଷ୍ମସୁକ୍ଷ୍ମତଃ ॥ ୩୩ ॥

ଆଦୌ ଜଲପିଜୀମୂତଭେରୀନିର୍ଝରସଂଭବଃ ।
ମଧ୍ୟେ ମର୍ଦ୍ଦଲଶଭାଭୋ ଘଣ୍ଟାକାହଲଜସ୍ତଥା ॥ ୩୪ ॥

ଅନ୍ତେ ତୁ କିଂକିଣୀବଂଶବୀଣାଭ୍ରମରନିଃସ୍ଵନଃ ।
ଇତି ନାନାବିଧା ନାଦାଃ ଶୂନ୍ୟତେ ସୁକ୍ଷ୍ମସୁକ୍ଷ୍ମତଃ ॥ ୩୫ ॥

ମହତି ଶୂନ୍ୟମାଶେ ତୁ ମହାଭେର୍ଯ୍ୟାଦିକଧୂନୌ ।
ତତ୍ର ସୁକ୍ଷ୍ମଂ ସୁକ୍ଷ୍ମତରଂ ନାମମେବ ପରାମୃଶେତ୍ ॥ ୩୬ ॥

ଘନମୁସ୍ତଜ୍ୟ ବା ସୁକ୍ଷ୍ମେ ସୁକ୍ଷ୍ମମୁସ୍ତଜ୍ୟ ବା ଘନେ ।
ରମମାଶମପି କ୍ଷିପ୍ରଂ ମନୋ ନାନ୍ୟତ୍ର ଚାଲକ୍ଷେତ୍ ॥ ୩୭ ॥

ୟତ୍ର କୁତ୍ରାପି ବା ନାଦେ ଲଗତି ପ୍ରଥମଂ ମନଃ ।
ତତ୍ର ତତ୍ର ସ୍ଥିରୀଭୂତ୍ଵା ତେନ ସାର୍ଥଂ ବିଲୀୟତେ ॥ ୩୮ ॥

ବିସ୍ମୃତ୍ୟ ସକଳଂ ବାହ୍ୟଂ ନାଦେ ଦୁଷ୍ପାମୁବନ୍ଧନଃ ।
ଏକୀଭୂୟାଥ ସହସ୍ରା ଚିଦାକାଶେ ବିଲୀୟତେ ॥ ୩୯ ॥

ଉଦାସୀନସ୍ତତୋ ଭୂତ୍ଵା ସଦାଭ୍ୟାସେନ ସଂୟମୀ ।
ଉନ୍ନନୀକାରକଂ ସଦ୍ୟୋ ନାଦମେବାବଧାରକ୍ଷେତ୍ ॥ ୪୦ ॥

ସର୍ବଚିତ୍ରାଂ ସମୁସ୍ତୃଜ୍ୟ ସର୍ବଚେଷ୍ଟାବିବର୍ଜିତଃ ।
ନାଦମେବାନୁସଂଦଧ୍ୟାନାଦେ ଚିତ୍ତଂ ବିଲୀୟତେ ॥ ୪୧ ॥

ମକରନ୍ଦଂ ପିବନ୍ତୁଞ୍ଜୋ ଗନ୍ଧାନାପେକ୍ଷତେ ତଥା ।
ନାଦାସକ୍ତଂ ସଦା ଚିତ୍ତଂ ବିଷୟଂ ନ ହି କାତ୍-କ୍ଷତି ॥ ୪୨ ॥

ବଦ୍ଧଃ ସୁନାଦଗନ୍ଧେନ ସଦ୍ୟଃ ସଂତ୍ୟକ୍ତଚାପଲଃ ।
ନାଦଗ୍ରହଣତତ୍ତ୍ୱମକ୍ତରଞ୍ଜତୁଞ୍ଜମଃ ॥ ୪୩ ॥

ବିସ୍ମୃତ୍ୟ ବିଶ୍ୱମେକାଗ୍ରଃ କୁତ୍ରଚିନ୍ନ ହି ଧାବତି ।
ମନୋମଉଗଜେନ୍ଦ୍ରସ୍ୟ ବିଷୟୋଦ୍ୟାନଚାରିଣଃ ॥ ୪୪ ॥

ନିୟାମନସମର୍ଥୋଽୟଂ ନିନାଦୋ ନିଶିତାଙ୍କୁଶଃ ।
ନାଦୋଽକ୍ତରଞ୍ଜସାରଞ୍ଜବନ୍ଧନେ ବାୟୁରାୟତେ ॥ ୪୫ ॥

ଅକ୍ତରଞ୍ଜସମୁଦ୍ରସ୍ୟ ରୋଧେ ବେଲୀୟତେଽପି ବା ।
ବ୍ରହ୍ମପ୍ରଣବସଂଲଗ୍ନନାଦୋ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟାତ୍ମକଃ ॥ ୪୬ ॥

ମନସ୍ତତ୍ର ଲୟଂ ଯାତି ତଦ୍ୱିଷ୍ଣୋଃ ପରମଂ ପଦମ୍ ।
ତାବଦାକାଶସଂକଲ୍ପୋ ଯାବଚ୍ଛବଃ ପ୍ରବର୍ତ୍ତତେ ॥ ୪୭ ॥

ନିଃଶବ୍ଦଂ ତପୁରଂ ବ୍ରହ୍ମ ପରମାତ୍ମା ସମୀୟତେ ।
ନାଦୋ ଯାବନ୍ନନସ୍ତାବନ୍ନାଦାକ୍ତେଽପି ମନୋନ୍ମନୀ ॥ ୪୮ ॥

ସଶବ୍ଦଶ୍ୱାକ୍ଷରେ କ୍ଷୀଣେ ନିଃଶବ୍ଦଂ ପରମଂ ପଦମ୍ ।
ସଦା ନାଦାନୁସଂଧାନାସଂକ୍ଷୀଣା ବାସନା ତୁ ଯା ॥ ୪୯ ॥

ନିରଞ୍ଜନେ ବିଲୀୟେତେ ମନୋବାୟୁ ନ ସଂଶୟଃ ।
ନାଦକୋଟିସହସ୍ରାଣି ବିମୁକୋଟିଶତାନି ଚ ॥ ୫୦ ॥

ସର୍ବେ ତତ୍ର ଲୟଂ ଯାନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମପ୍ରଣବନାଦକେ ।
ସର୍ବାବସ୍ଥାବିନିର୍ମୁକ୍ତଃ ସର୍ବଚିତ୍ରାବିବର୍ଜିତଃ ॥ ୫୧ ॥

ମୃତବତ୍ସିଷ୍ଠତେ ଯୋଗୀ ସ ମୁକ୍ତୋ ନାତ୍ର ସଂଶୟଃ ।
ଶଙ୍ଖଦୁମୁଦିନାଦଂ ଚ ନ ଶୁଣୋତି କଦାଚନ ॥ ୫୨ ॥

କାଷ୍ଠବଜ୍ରଜ୍ଞାୟତେ ଦେହ ଉନ୍ନୟାବସ୍ଥୟା ପୁରମ୍ ।
ନ ଜାନାତି ସ ଶୀତୋଷ୍ଣଂ ନ ଦୁଃଖଂ ନ ସୁଖଂ ତଥା ॥ ୫୩ ॥

ନ ମାନଂ ନାବମାନଂ ଚ ସଂତ୍ୟକ୍ତା ତୁ ସମାଧିନା ।
ଅବସ୍ଥାତ୍ରୟମନ୍ୱେତି ନ ଚିତ୍ତଂ ଯୋଗିନଃ ସଦା ॥ ୫୪ ॥

ଜାଗ୍ରନ୍ନିଦ୍ରାବିନିର୍ମୁକ୍ତଃ ସ୍ୱରୂପାବସ୍ଥତାମିୟାତ୍ ॥ ୫୫ ॥

ଦୃଷ୍ଟିଃ ସ୍ଥିରା ଯସ୍ୟ ବିନାସଦୃଶ୍ୟଂ ବାୟୁଃ ସ୍ଥିରୋ ଯସ୍ୟ ବିନାପ୍ରୟତ୍ନମ୍ ।
ଚିତ୍ତଂ ସ୍ଥିରଂ ଯସ୍ୟ ବିନାବଲମ୍ବଂ ସ ବ୍ରହ୍ମତାରାନ୍ତରନାଦରୂପ ଇତ୍ୟୁପନିଷତ୍ ॥ ୫୬ ॥

ଓଁ ବାଞ୍ଛେ ମନସି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତା ମନୋ ମେ ବାଚି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତମାବିରାବାମ୍ ଏଧି ॥
ବେଦସ୍ୟ ମ ଆଶୀର୍ଘ୍ନଃ ଶୁଭଂ ମେ ମା ପ୍ରହାସୀରନେନାଧୀତେନାରାତ୍ରାନ୍ସନ୍ଧ୍ୟାମୃତଂ
ବଦିଷ୍ୟାମି ସତ୍ୟଂ ବଦିଷ୍ୟାମି ॥

ତନ୍ନାମବତୁ ତଦ୍ବକ୍ତାରମବତୁ ଅବତୁ ମାମବତୁ ବକ୍ତାରମବତୁ ବକ୍ତାରମ୍ ॥
ଓଁ ଶାନ୍ତିଃ ଶାନ୍ତିଃ ଶାନ୍ତିଃ ॥

॥ ଇତି ନାଦବିମ୍ବପନିଷସ୍ତମାପ୍ତା ॥

